

Dispurse Guidelines

Information och vägledning för samarbetspartners som skall arbeta med
Dispurse Litteracitetsutbildning

Förord

Detta dokument vänder sig till samarbetspartners intresserade av att arbeta med Dispurse litteracitetsutbildning.

På Stiftelsen Dispurse är vi övertygade om alla människors rätt till utbildning och den kraft som kvalitativ utbildning kan vara för den enskilda individen i dess livsprojekt. Vår vision är en värld utan fattigdom där alla människor har lika möjligheter att forma sina liv. Vårt bidrag i kampen mot fattigdom är vår litteracitetsutbildning vars grunder och innehåll beskrivs i detta dokument.

Inledningsvis får du som samarbetspartner information om Stiftelsen Dispurse, dess vision, mission, historia samt målgrupp. Därefter presenteras uppförandekod för samarbetspartners samt vår kravprofil för de handledare som skall arbeta med litteracitetsutbildningen. Därefter beskrivs våra ledord och hur de konkretiseras och manifesteras i vårt arbete med deltagarna. För oss är det av yttersta vikt att våra ledord delas av våra samarbetspartners då dessa är grunden för vår verksamhet, de samarbeten vi gör och den framgång vi vill skapa för våra deltagare.

I avsnitt 5 beskrivs litteracitetsutbildningen, dess tre komponenter och övergripande mål. Avsnitt 6 rymmer fördjupningar kring litteracitetsutbildningens teoretiska utgångspunkt, Resursmodellen, aktuell forskning inom läs – och skrivutveckling för vuxna samt det centrala i vår metodik. Begreppet litteracitet och dess effekter för en individs inkomst, hälsa och egenmakt presenteras också i detta fördjupningsavsnitt.

Vi hoppas att dokumentet ska ge en god överblick över vår litteracitetsutbildning, dess teoretiska förankring, innehåll och övergripande mål samt hur våra ledord konkretiseras internt och också ligger till grund för de samarbeten vi väljer att ingå i.

Vill du komma i kontakt med oss hittar du alla kontaktuppgifter och mycket mer på vår hemsida www.dispurse.org eller via mail till kontakt@dispurse.org

Göteborg, 24 januari 2022

Beatrice Johansson, (COO)

Mindre ändring genomfördes i mars 2023

Innehållsförteckning

1.	STIFTELSEN DISPURSE.....	4
2.	UPPFÖRANDEKOD FÖR SAMARBETSPARTNERS	4
3.	KRAVPROFIL FÖR HANDELDARE	5
4.	LEDORD I VÅRT ARBETE MED DELTAGARNA	6
5.	DISPURSE LITTERACITETSUTBILDNING	7
5.1.	ÖVERGRIPANDE MÅL	7
5.2.	FOCUS OCH UNDERVISNINGSMATERIAL.....	9
	MARIAS VÄRLD I FOCUS	12
5.3.	LÄSUTRYMMEN	13
5.4.	VIDAREUTBILDNING	14
6.	TEORETISK FÖRANKRING	14
6.1.	VAD ÄR LITTERACITET?.....	14
6.1.1.	LITTERACITET OCH DESS EFFEKTER.....	16
6.2.	PEDAGOGIK	19
	RESURSPERSPEKTIVET ÄR CENTRALT I VÅRT ARBETE	19
	LÄS OCH SKRIVUTVECKLING FÖR VUXNA	20
6.2.1.	EN RESURSMODELL FÖR GRUNDLÄGGANDE LITTERACITET	21
6.2.2.	DE FYRA LITTERACITETSPRAKTIKERNAS.....	22
6.3.	METODIK	23

1. Stiftelsen Dispurse

Vision

Stiftelsen Dispurse är en svensk välgörenhetsorganisation som vill vara en kraft för att motverka fattigdom i världen. Vi är övertygade om att utbildning är en av de viktigaste förutsättningarna för att individen själv ska få verktyg och kraft att lämna sin fattigdom. Vi bygger nätverk som engagerar aktörer för byggandet av ett hållbart samhälle utan fattigdom.

Att kunna läsa, skriva och räkna är inte bara en mänsklig rättighet, det är en förutsättning för att kunna leva ett självständigt liv och kunna bli en positiv kraft som kan vara med och påverka och utveckla samhället.

Mission

Dispurse verkar nu i nordvästra Sydamerika, där behovet av grundläggande läs-, skriv- och räkne färdigheter är mycket omfattande, i synnerhet bland kvinnor.

Vi vill ge möjlighet för kvinnor, som av olika anledningar inte tidigare fått möjlighet att lära sig läsa och skriva, att utveckla en grundläggande litteracitet som är funktionell, digital och kritisk.

Vi baserar vårt arbete på beprövad erfarenhet och aktuell forskning inom pedagogik, litteracitet och vuxenutbildning. I det arbetet ingår att utveckla innovativa, individanpassade och kostnadseffektiva läromedel för vuxna. Läromedel som kan ge deltagarna möjlighet att bättre klara sin vardag, förbättra sin ekonomiska situation och att aktivt kunna och vilja vara med och utveckla det samhälle de lever i.

Målgrupp

Vår primära målgrupp är vuxna kvinnor i åldern 20–44 år som lever i utsatta områden i Latinamerika men vi utesluter inte någon som är i behov av grundläggande litteracitetsfärdigheter. Då personer i vår målgrupp saknar egna medel att införskaffa våra produkter och tjänster samarbetar vi med ideella organisationer, myndigheter, kooperativ och företag för att kunna erbjuda utbildning till så många som möjligt.

2. Uppförandekod för samarbetspartners

1. Kännedom om vision och mission

Du skall ha god kännedom om vår vision och vår mission, vilka vi vänder oss till och vilka värderingar som styr oss.

2. Behandla alla med respekt och värdighet

Vi accepterar inte några former av diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling. Som representant för Dispurse ska du behandla alla människor med respekt och inte särbehandla eller diskriminera någon enskild person eller grupp på grund av kön, etniskt ursprung, nationalitet, religion, annan trosuppfattning eller sexuell läggning. Du skall visa respekt för deras integritet, kultur och levnadsmönster. Detta är särskilt viktigt i mötet med människor i utsatta situationer.

3. Förvalta resurserna på rätt sätt

Du ska vara kostnadsmedveten och använda resurserna ansvarsfullt och till de ändamål de är avsedda för. All utrustning som tillhandahålls av Dispurse ska användas enligt de riktlinjer som finns och återlämnas efter avslutat uppdrag.

4. Motverka alla former av korruption

Du får inte medverka till korruption genom att ge eller ta emot mutor i form av pengar, gåvor eller andra förmåner. Du får inte heller ge gåvor eller förmåner till enskilda eller grupper i utbyte mot tjänster. Om personer eller grupper ändå vill visa dig sin uppskattning i form av blommor, choklad eller andra mindre gåvor kan dessa accepteras om de är rimliga.

5. Var alltid alkohol- och drogfri i arbetet

Vi kräver alkohol- och drogfrihet i arbetet. På olika uppdrag där du representerar oss, förväntas du alltid uppträda måttfullt i sammanhang där alkohol serveras.

6. Ta hänsyn till miljön och gör medvetna inköp

Vi strävar efter att minimera vår miljöpåverkan och är en klimatmedveten organisation. Vi ska föregå med gott exempel genom vårt sätt att bedriva verksamheten. Du bör därför sträva efter att spara energi och till exempel lämna använt material till återvinning. Telefonmöten och videokonferenser rekommenderas för att undvika onödigt resande. Vid inköp bör du välja en leverantör som i sin produktion tagit hänsyn till miljö och mänskliga rättigheter.

3. Kravprofil för handledare

Den som är handledare i Dispurse Litteracitetsutbildning innehar en central roll för deltagarnas upplevelse av, och framgång i, litteracitetsutbildningen. Det är därför av största vikt att våra samarbetspartners handledare uppfyller nedan kravprofil.

Som handledare inom Dispurse Litteracitetsutbildning

1. delar du vår vision, mission, ledord och övergripande resursperspektiv på deltagarna och undervisningen
2. följer du vår uppförandekod
3. är du socialt engagerad och lokalt förankrad
4. har du god kunskap i de lokala språk som talas i det aktuella området
5. har du god kunskap om våra material (FOCUS och undervisningsmaterial) samt vår metodik.
6. har du läs och skrivkunnighet på en god nivå (gymnasienivå)
7. har du möjlighet att avsätta tid för handledaruppdraget
8. har du en god IT-kunskap

4. Ledord i vårt arbete med deltagarna

För Dispurse är det av yttersta vikt att våra ledord delas av våra samarbetspartners då dessa är grunden för vår verksamhet, de samarbeten vi gör och framgång för våra deltagare. Nedan ledord genomsyrar vår verksamhet och litteracitetsutbildning och konkretiseras enligt nedan.

1. Respekt och jämlikhet

Vårt arbete präglas av en ömsesidig respekt och en tro på att alla människor är jämlika. Vi är genuint intresserade av våra deltagare, deras historia, deras vardagsliv och deras drömmar. Vid registreringen är det viktigt att ta sig tid för varje deltagare för att lära känna deltagaren och hennes/hans språkliga, sociala och litteracitetstanknutna resurser.

Vi värderar alla språk lika vilket innebär att vi på alla platser där det är möjligt samarbetar med modersmåls lärare (om deltagarna har ett annat modersmål än spanska) för att våra deltagare skall få möjlighet att dra nytta av sina språkliga resurser.

Vi synliggör de litteraciteter deltagaren har och bygger vidare på de strategier deltagaren har utvecklat. Frågor som intresserar oss är exempelvis: Vilka olika literacy events/ litteracitets situationer deltagaren brukar delta i och vilka strategier som deltagaren då använder.

2. Ansvar och delaktighet

Vi ser våra deltagare som kompetenta vuxna, vana vid att ta ansvar för familj och arbete och detta gäller även för deras lärande. Detta synsätt innebär att vi använder undervisningsmaterial riktat till vuxna samt att vi har höga förväntningar på våra deltagares förmåga att ta ansvar och vilja att vara delaktig i sitt lärande.

3. Meningsfullhet och användbarhet

Vi utgår från varje deltagares vardag och behov och vårt mål är att våra deltagare skall känna att innehållet i vår utbildning även är användbart ”utanför skolans väggar”. Vi är lyhörda för våra deltagares behov och arbetar, där det är möjligt, aktivt för att integrera olika typer av texter som våra deltagare lyfter fram som viktiga att bemästra. I detta arbete är det viktigt att handledaren arbetar aktivt för att, i den mån det är möjligt, samla in användbara texter som kan användas i utbildningen. Som ett led i detta ingår i vårt koncept att man på platser där det är möjligt erbjuder vi vidareutbildning tillsammans med lokala aktörer som utgår från den lokala kontexten och som tillgodoser elevens behov och intresse.

4. Individanpassning

Våra deltagare skall kunna starta och avsluta sin utbildning i den takt och på den plats som de önskar. I största mån det är möjligt försöker vi att se till var och av deltagarna och deras behov. Det kan praktiskt innebära att vi anpassar studieplats och studieomfattning till deltagarens behov samt att vi lyssnar in deltagarens önskemål och, när det är möjligt, tillgodoser dessa. FOCUS är individanpassad och anpassar innehållet efter deltagarens utveckling.

5. Ett lustfyllt lärande

Vår utbildning skall vara lustfylld och ge möjlighet för deltagaren att lära genom olika sinnen. De lokala utbildningarna bygger vidare på elevens kunskaper och erbjuder olika typer av lärande som ex sömnad, hantverk och annat kreativt/ skapande arbete

FOCUS erbjuder multimodalitet i lärandet. Både ljud, text och bild samspelar genom hela utbildningen. Det nyskapande innehållet med ”Marias värld” erbjuder ett lustfyllt lärande med material som engagerar och stimulerar.

5. Disperse Litteracitetsutbildning

Stiftelsen Disperse vill bidra till att fler kvinnor får möjlighet att utveckla en grundläggande litteracitet som är funktionell, digital och kritisk. Vi anser att det inte endast räcker att lära sig att läsa, skriva och räkna utan att lärandet alltid ska vara kopplat till våra deltagares behov och vara applicerbart i våra deltagares vardag med fokus på funktionell litteracitet.

För att utveckla en funktionell litteracitet behöver man få möjlighet att använda sina kunskaper i meningsfulla sammanhang inom områden som man själv valt. Vår litteracitetsutbildning består därför av tre delar som kompletterar varandra. På Disperse är vi övertygade om att en litteracitetsutbildning med dessa tre komponenter ger en säkrare grund och bidrar till ett livslångt lärande.

I följande avsnitt presenteras litteracitetsutbildningens övergripande mål (5.1). Sedan följer en beskrivning av de tre delarna i litteracitetsutbildningen. I 5.2. beskrivs FOCUS och undervisningsmaterialet. I 5.3. beskrivs läsutrymmen och sist i 5.4 finns en beskrivning av vidareutbildning.

5.1. Övergripande mål

Genom FOCUS i kombination med verksamhet i läsutrymmen och vidareutbildningar baserade på deltagarnas behov och intressen skapas en grundläggande litteracitet som ger fler kvinnor möjlighet till ett livslångt lärande.

Utbildningens åtta övergripande mål tar avstamp i Resursmodellens litteracitetspraktiker samt begreppen funktionell litteracitet och numeracitet. De fyra första målen är särskilt förankrade i Resursmodellen och dess *litteracitetspraktiker* och fokuserar arbetet med FOCUS och det tillhörande undervisningsmaterialen. Det femte, sjätte och sjunde målet är särskilt förankrat i begreppet *funktionell numeracitet* och fokuseras bland annat i numeracitets-delarna i FOCUS och tillhörande undervisningsmaterial. Det åttonde målet är särskilt förankrat i *funktionell litteracitet* och fokuseras särskilt i Vidareutbildning. I Läsutrymmena får deltagarna möjlighet att utveckla alla färdigheter som ingår i de övergripande målen.

Utbildningens åtta övergripande mål

- 1) **Deltagaren läser och förstår texter, både muntliga skriftliga och visuella, som deltagaren behöver för att kunna göra aktiva val som rör hennes/hans livssituation.**
Detta inbegriper exempelvis att läsa och förstå brev från myndighet och vänner, att läsa och förstå ett kvitto, en webbsida eller ett politiskt budskap. I detta betydelseskapande och kodknäckande arbete med vardagliga, och för deltagaren användbara, texters innehåll, struktur samt språkets form skall deltagaren alltid ges möjlighet att utgå från sina tidigare erfarenheter av text av olika slag.
- 2) **Deltagaren skriver och läser texter, både på papper, dator och telefon som hon/han behöver kunna för att aktivt söka och ta del av information, påverka genom text och interagera skriftligt med sin omgivning.**
I detta betydelseskapande och kodknäckande arbete med vardagliga, användbara texter skall deltagaren alltid ges möjlighet att utgå från sina tidigare erfarenheter av skrift av olika slag. Detta mål rymmer att bl.a. att deltagaren skall få möjlighet att läsa och skriva vardagliga, för deltagaren användbara, texter i pappersform, på dator samt telefon, ex sms. Deltagaren skall också få möjlighet själv skriva för hand och på tangentbord samt träna på att söka och ta del av viktig information.
- 3) **Deltagaren analyserar kritiskt olika texter, både muntliga, skriftliga och visuella och drar slutsatser kring vem och varför texten har uppkommit vilket bidrar till att deltagaren kan sälla och analysera de omgivande texterna i sin vardag och göra aktiva val.**
I detta analyserande arbete skall deltagaren ges möjlighet att utgå från sina tidigare erfarenheter i analysen av omgivande texter. Detta mål rymmer bl.a. att deltagarna skall få möjlighet att öka sin medvetenhet om att texter aldrig är neutrala utan alltid har en avsändare med en specifik avsikt.
- 4) **Deltagaren använder olika typer av texter och anpassar dessa efter aktuell mottagare.**
I detta arbete som fokuserar på textanvändning skall deltagaren ges möjlighet att utgå från sina tidigare erfarenheter i användningen av och skapandet av olika typer av egna texter. Detta mål rymmer bl.a. att deltagaren skall ges möjlighet att reflektera kring syfte och användningsområde för de texter som deltagaren själv använder, eller vill använda, i sin vardag.
- 5) **Deltagaren känner tilltro till sin egen förmåga att köpa och sälja varor och då förstå texter som används i sammanhanget**
I det grundläggande litteracitetsarbetet, som också inbegriper numeracitet, skall deltagaren bland annat få möjlighet att utveckla och använda sin kunskap om hur man använder de fyra räknesätten och grundläggande matematiska begrepp i olika vardagsituationer.
- 6) **Deltagaren kan planera sin tid och delta i olika samhällsliga aktiviteter genom sin kunskap om klockan och kalendern**
I det grundläggande litteracitetsarbetet, som också inbegriper numeracitet, skall deltagaren bland annat få möjlighet att utveckla och använda sin kunskap om hur man använder en kalender och klocka i vardagliga situationer.
- 7) **Deltagaren har möjlighet att utveckla sina inkomstmöjligheter och påverka sin privatekonomi efter behov genom att förstå och kunna hantera enkla matematiska räknesätt**

I det grundläggande litteracitetsarbetet, som också inbegriper numeracitet, skall deltagaren bland annat ges möjlighet att förstå och kunna använda enkla matematiska räknesätt vilket ger deltagaren verktyg att utveckla sina inkomstmöjligheter.

8) **Deltagaren ges möjlighet att studera vidare inom områden som deltagaren själv valt samt möjlighet att ta del av formell vuxenutbildning**

Efter avslutad, eller parallellt med, utbildningen via FOCUS och dess undervisningsmaterial skall deltagaren bland annat, med hjälp av lokala aktörer, ges möjlighet att utbilda sig inom områden som deltagaren själv vill. Det kan handla om informell och/eller formell utbildning.

5.2. FOCUS och undervisningsmaterial

En del av litteracitetsutbildningen består av vår digitala applikation FOCUS som tillsammans med vårt egenutvecklade undervisningsmaterial ger våra deltagare möjlighet att utveckla en grundläggande litteracitet som är funktionell, digital och kritisk.

Målet med applikationen FOCUS och dess tillhörande undervisningsmaterial är att erbjuda en utbildning där deltagaren lär sig att läsa, skriva och räkna genom att de får möjlighet att utveckla en grundläggande litteracitet som både är funktionell, digital och analog.

Undervisningsmaterialet är utvecklat för att komplettera deltagarnas arbete i FOCUS och dess utformning följer därför FOCUS och dess innehåll. Materialet erbjuder deltagaren ytterligare möjligheter att både individuellt och tillsammans med andra i grupp, medvetet arbeta med de fyra litteracitetspraktikerna i kombination med arbetet i FOCUS.

Det **individuella häftet** fokuserar på att ge möjlighet till mängdträning och att, utifrån ett kontextualiserat innehåll, ge möjlighet för deltagaren att fortsätta den läs och skrivutveckling som påbörjats i FOCUS.

Grupphäftet syftar till att ge möjlighet för deltagarna att i grupp arbeta integrerat i de fyra litteracitetspraktikerna, med fokus på diskussion och reflektion kring vardagliga texter och ämnen som exempelvis anemi och mäns våld mot kvinnor.

Appen och det pappersbaserade undervisningsmaterialet, hör alltså ihop och bör betraktas som en integrerad helhet. Både FOCUS och det tillhörande undervisningsmaterialet utvecklas kontinuerligt utifrån aktuell forskning om vuxnas litteracitetsutveckling och de erfarenheter som görs i fält.

I FOCUS och vårt undervisningsmaterial erbjuds deltagaren ett innehåll som ger möjlighet till arbete inom de fyra olika samverkande litteracitetspraktikerna. I den kodknäckande praktiken, som fokuserar på språkets formsida får deltagaren arbeta med kopplingen mellan grafem och fonem tillsammans med arbete kring ord och meningar samt stavelser och grundläggande grammatik. I den betydelseskäpande praktiken får deltagaren bland annat aktivt arbeta med att förstå vad olika texter vill förmedla, hur dess struktur och ordförråd anpassas efter syftet mer mera. I FOCUS finns en rad olika texttyper som återkommer i undervisningsmaterialet. I den analyserande praktiken får deltagaren bland annat träna på att undersöka och ifrågasätta texters innehåll. Slutligen får deltagarna i textanvändningspraktiken arbeta med att förstå, använda sig av vardagliga texter i sin närmiljö. I FOCUS och undervisningsmaterialet arbetar deltagarna exempelvis med DNI och SMS.

Målet är alltså att de övningar och det innehåll som erbjuds i FOCUS och det tillhörande undervisningsmaterialet skall ge möjlighet för deltagaren att arbeta inom alla fyra litteracitetespraktikerna på ett integrerat sätt. Det sker genom att läsinläringen nu sker i för deltagarna kända sammanhang och inte lösryckt från vardag och arbete. Att textmaterial, ord och innehåll ligger nära deltagarna och är vuxet och intressant för dem. Att det som skrivs kan användas i vardagen och vara till direkt praktisk nytta. När läs- och skrivfärdigheterna ökar förståelsen av världen, då stärks den egna identiteten som varande litterat. Då stimuleras lärandet och upplevs som värdefullt och viktigt.

Deltagaren får också lära sig grundläggande matematiska begrepp, lära sig att räkna med de fyra räknesätten och hantera kalender och digital samt analog klocka.

I avsnitt 5.2.1. beskrivs FOCUS, dess struktur och huvudpersonen Maria mer i detalj. I avsnitt 5.2.2. beskrivs det tillhörande undervisningsmaterialet mer i detalj.

5.2.1. FOCUS

FOCUS är ett adaptivt digitalt läromedel där deltagaren skall få möjlighet att utveckla en grundläggande litteracitet som är funktionell, digital och kritisk.

FOCUS är utvecklat för att användas på surfplattor och utbildningen fungerar utan internet. Eftersom utbildningen är individanpassad och skall kunna användas utan lärarstöd behöver handledaren synkronisera deltagarnas progress minst en gång i veckan, gärna oftare. Applikationen läser nämligen kontinuerligt av vilken kunskapsnivå deltagaren befinner sig på och anpassar utbildningen därefter. Varje deltagares utveckling visualiseras också för handledare och administratörer i vårt verktyg, DispurseAdmin (för mer information se Admin Manual). Handledaren synkroniserar deltagarnas progress med hjälp av vår app DispurseSynch (för mer info se Synch Manual) som möjliggör lokal synkronisering på platser utan internettillgång.

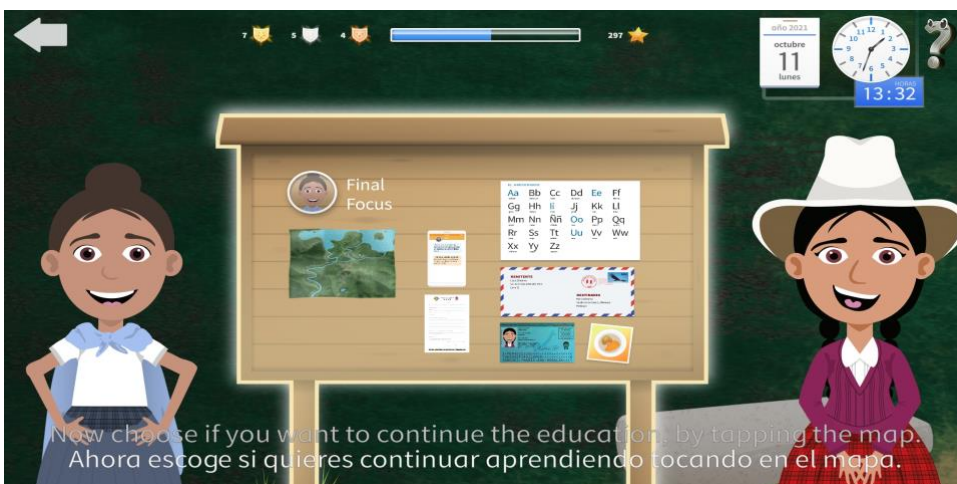
Struktur i FOCUS

FOCUS är uppbyggd kring olika arbetsområden, som symboliseras genom olika platser i appens värld. I "vägkorsningen/Crossroads" arbetar deltagaren med att lära sig att hantera en platta och att hålla pennan. På vägen till "Senderos de osos" arbetar deltagaren med vokalerna och texttypen personligt brev. I Altamayo, Marias hemby, arbetar deltagaren med ett urval konsonanter samt texttypen recept. Vid sjön i Altamayo arbetar deltagaren med texttypen SMS. I byn Huaqua arbetar deltagaren med texttypen formulär. I Pachawasi ryms nu äldre delar av FOCUS, som vi planerar att uppdatera till Marias värld i kommande versioner.

Bild: Utbildningens arbetsområden synliggörs i den interaktiva kartan

Platsen “Senderos de osos” kallar vi på svenska för “Utsiktsplatsen”. Detta namn är en metafor för hur vi hoppas att denna plats skall fungera för deltagaren. Denna plats rymmer en personlig modul där vi vill att deltagaren skall få möjlighet att pusta ut och få överblick över sitt lärande och sin väg i utbildningen. Här får deltagaren själv välja vad hen vill göra och hen kan utnyttja flera olika resurser som talande tangentbord som innebär att när man trycker på en tangent hörs bokstavsljudet samt övningar som ger dem möjlighet att träna på att skriva sms, ansökan eller att fylla i sitt DNI. Deltagaren får på denna plats en överblick över hur långt hen har tagit sig i utbildningen och får välja om hen vill fortsätta utbildningen genom att trycka sig vidare på kartan eller stanna kvar en stund till och välja bland alla de tillgängliga resurserna.

Bild; Senderos de osos. Deltagarens personliga plats i utbildningen.

Varje arbetsområde i FOCUS har en gemensam del där man arbetar tillsammans med Maria och en individuell del där man arbetar tillsammans med läraren Julia. Den gemensamma delen fokuserar på att skapa förförståelse för det aktuella arbetsområdet. I den individuella delen som består utav moduler, får deltagaren visa och testa sina kunskaper för att ta sig vidare. För att möjliggöra individanpassning får deltagaren själv välja vilken väg deltagaren vill ta.

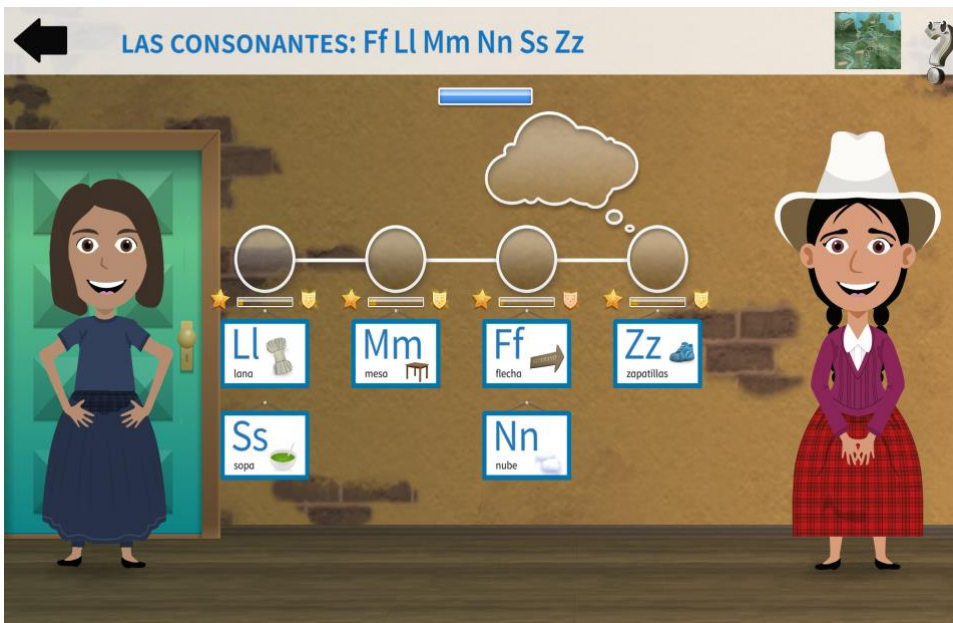

Bild: Gemensam och individuell del i FOCUS

Deltagaren måste klara en modul för att nästa modul skall läsas upp. Man kan alltså inte hoppa över ett lärandemoment i utbildningen innan man visat, via test i den individuella delen, att man kan det aktuella lärandemomentet. Om deltagaren klarar det aktuella testet läses hela modulen med dess tillhörande övningar upp och deltagaren fortsätter till nästa modul. Skulle deltagaren inte klara testet får deltagaren träna mer genom att göra övningar som tränar de lärandemoment som är kopplade till modulen, för att sedan avsluta med test.

För varje övning får deltagaren stjärnor. Fem stjärnor är det bästa resultatet, det betyder att deltagaren behärskar alla de lärandemoment som är knutet till den aktuella övningen. Tre stjärnor krävs för att deltagaren skall kunna gå vidare. Får deltagaren en eller två stjärnor uppmanas deltagaren att gå tillbaka och göra övningen igen. Man kan alltid förbättra sitt resultat och det är alltid det senaste resultatet som gäller. Det vill säga får en deltagare tre stjärnor på en övning kan deltagaren gå tillbaka och göra övningen igen. Får deltagaren då fem stjärnor är det dessa som sparas.

Marias värld i FOCUS

I version 16.2. som släpptes i början av januari 2020 introduceras vår huvudperson Maria och hennes värld. Maria representerar vår primära målgrupp och kommer vara den som deltagarna får följa genom utbildningen. För att möjliggöra deltagarens aktiva deltagande har vi infört en avatar som skall representera deltagaren i utbildningen.

En berättelse har tagits fram som skall möjliggöra för oss att ta upp olika ämnen inom de vanligaste domänerna som familj, samhälle och arbete. Målet är att vi, genom berättelsen om Maria och hennes omgivning, skall kunna erbjuda ett meningsfullt och användbart innehåll som möjliggör arbete inom alla fyra litteracitetspraktiker i Resursmodellen och där deltagarna få möjlighet att ta utgångspunkt i sina språkliga, sociokulturella och litteracitetsanknutna erfarenheter.

I FOCUS 18 får deltagaren följa Maria och hennes vänners liv i byn Altamayo med omnejd. I dagsläget är det alla delar utan Pachawasi som uppdaterats. I framtida versioner av FOCUS kommer även denna plats att uppdateras. Målet är att hela FOCUS skall uppdateras till Marias värld.

5.2.2. Vårt undervisningsmaterial

Vårt egenutvecklade undervisningsmaterial består av två övergripande material, ett för individuellt arbete och ett för arbete i grupp. Materialen följer och kompletterar FOCUS och dess innehåll. Syftet med detta undervisningsmaterial är att erbjuda våra deltagare ytterligare möjlighet att arbeta inom de fyra litteracitetspraktikerna i kombination med FOCUS.

Det individuella materialet delas ut till alla deltagare medan gruppmaterialen endast delas ut till handledaren. Handledaren använder sig av gruppmaterialen som stöd för gruppträffarna. Under dessa gruppträffar arbetar deltagarna i stället med konkret och autentiskt material.

Det individuella materialet fokuserar på att ge möjlighet till mängdträning och att, utifrån ett kontextualiserat innehåll, ge möjlighet för deltagaren att fortsätta den läs och skrivutveckling som påbörjats i FOCUS.

Gruppmaterialen syftar till att ge handledaren stöttning i genomförandet av gruppträffar där våra deltagare skall ges möjlighet att i grupp arbeta integrerat inom de fyra litteracitetspraktikerna, med fokus på diskussion och reflektion kring vardagliga texter och ämnen som exempelvis anemi och mäns våld mot kvinnor.

5.3. Läsutrymmen

På alla platser där vi är verksamma strävar vi efter att skapa s.k. läsutrymmen lokalt för att underlätta för gemensamma diskussioner och utbyte av erfarenheter. I dessa läsutrymmen ses text i ett vidgat perspektiv. Detta innebär att text inte nödvändigtvis är i skriftlig form utan lika gärna kan bestå av både muntliga uppläsningar, visuella texter, affischer, filmer, bilder och olika digitala eller andra kreativa uttryck.

Syftet med dessa läsutrymmen är att ge våra deltagare möjlighet att tillsammans med andra diskutera för dem aktuella, angelägna ämnen, synliggöra och diskutera rådande normer och traditioner samt få möjlighet att undersöka texter, muntliga, visuella och/eller skriftliga i relation till detta. Allt baserat på deras egna behov och intressen. Genom deltagande i dessa läsutrymmen får deltagarna också möjlighet att fortsätta den läs- och skrivutveckling som påbörjats i FOCUS och dess undervisningsmaterial.

Skapandet av dessa läsutrymmen bygger på en allmän vilja hos lokala aktörer att möjliggöra ett utrymme för dialog och samarbete kring invånarnas personliga och sociala utveckling.

Då dessa läsutrymmen utvecklas lokalt blir det upp till de lokala handledarna att tillsammans med deltagarna välja passande material utifrån deltagarnas behov och intressen.

5.4. Vidareutbildning

För att förstärka det funktionella perspektivet tar Dispurse även ansvar för att samordna lokala aktörer. Det samarbetet ger deltagarna möjlighet att praktiskt använda och förankra sina nya kunskaper i olika meningsfulla och användbara sammanhang. Det kan handla om att deltagare, parallellt eller efter avslutat arbete med FOCUS och undervisningsmaterialen, lär sig nya sätt att ta hand om sitt jordbruk genom att till exempel lära mer om enkla miljövänliga sätt att förhindra skadedjur, att föra loggbok över arbetet på åkern eller att lära sig mer om marsvinsuppfödning eller sömnad. Det kan också handla om att deltagare, efter avslutat arbete med FOCUS och undervisningsmaterial vill få möjlighet att certifieras för att kunna fortsätta sitt lärande i formell vuxenutbildning.

Vidareutbildningar skapas alltså utifrån den kunskap och behov som finns hos invånarna, offentliga institutioner, civilsamhället och andra viktiga lokala aktörer inom det aktuella området med mål att få till ett hållbart samarbete som ger möjlighet för invånarna att utbilda sig baserat på behov och intresse.

Då alternativen till vidareutbildning utvecklas lokalt kan det övergripande målet brytas ned i delmål som ser olika ut i olika kontexter.

6. Teoretisk förankring

I detta fördjupande avsnitt beskrivs begreppet litteracitet, vår teoretiska förankring och metodik mer i detalj.

6.1. Vad är litteracitet?

Vad är en grundläggande litteracitet?

Grundläggande litteracitet inbegriper ett utvecklande av förmågor kopplade till såväl kodknäckande och betydelseskapande som textanvändning och analyserande praktiker (mer om litteracitetspraktiker finns i avsnitt 6.2.2).

Vi använder vår unika digitala applikation FOCUS och det egna undervisningsmaterialet (se avsnitt 5.2) som stimulerande läromedel i utvecklingen av deltagarnas grundläggande litteracitet.

Både FOCUS-appen och vårt eget undervisningsmaterial kopplas till de fyra nödvändiga litteracitetspraktikerna. För handledarna har vi också utvecklat en metodologisk guide med föreslagna övningar som handledarna kan använda sig av för att förstärka och komplettera deltagarnas läs- och skrivutveckling (se "Metodologisk guide").

Vad är funktionell litteracitet?

Deltagarna skall få möjlighet att utveckla en grundläggande litteracitet som präglas av ett funktionellt perspektiv. Att vara litterat inbegriper inte endast att man kan läsa och skriva i ett formellt skolsammanhang, det inbegriper också förmågan att kunna tolka symboler, logotyper, bilder och multimodala texter och skriftbaserat talspråk, exempelvis att kunna förstå en nyhetsuppläsning i TV (Franker 2018:20).

Det funktionella perspektivet inbegriper ett fokus på att lärandet behöver vara nära kopplat till individens behov och vara applicerbart i dess vardag.

Så här definieras funktionell litteracitet av UNESCO:

"...functional literacy is the ability to identify, understand, interpret, create, communicate and compute, using printed and written materials associated with varying contexts. It involves a continuum of learning that empowers people to achieve their goals, to develop their knowledge and potential, and to participate fully in their community and wider society (UNESCO 2017).

Att utveckla en funktionell litteracitet handlar alltså om att utveckla förmågor och färdigheter som är kopplade till det sociala och kulturella sammanhanget där deltagaren lever och verkar. Olika samhällen kräver olika nivåer av litteracitet och detta innebär att en människa kan betraktas som litterat i ett samhälle men inte anses vara det i ett annat (Franker, 2013: 779). I Dispurse litteracitetsprogram anpassas innehållet så nära som möjligt till deltagaren och den aktuella miljön.

Vad utmärker en digital och multimodal litteracitet?

I dagens globaliserade och alltmer digitaliserade värld behöver man kunna navigera och hantera digital information och digitala verktyg på en rad olika sätt. De flesta texter som man möter är multimodala dvs skriven text samspelar med t.ex. bild och/eller ljud för att skapa ett innehåll. En multimodal text kan vara på en skärm eller på ett papper och digitala verktyg kan erbjuda multimodala texter där man exempelvis kan kombinera rörlig bild med skrift, något som gör att de digitala verktygen underlättar ett multimodalt arbete (Danielsson 2013: 169–170).

Att utveckla en digital litteracitet inbegriper alltså mer än att kunna hantera en dator eller en surfplatta. Precis som begreppet litteracitet är digital litteracitet ett begrepp som innehåller olika typer av färdigheter (eng. skills) som till exempel söka och finna information, dela information via sociala nätverk med mera (UNESCO 2011:1).

Vad är kritisk litteracitet?

Att utveckla en kritisk litteracitet är en process som bland annat inbegrips i den analyserande praktiken i Resursmodellen. Den innebär att deltagaren skall få möjlighet att bli uppmärksam på att språk och texter, exempelvis bilder och multimodala texter, inte är neutrala utan alltid bör relateras till frågor om makt. Målet med att utveckla en kritisk litteracitet är att deltagaren utvecklar sin förmåga att ifrågasätta och förstå ojämlikhet och maktförhållanden i samhället (Skolverket 2016:1).

I den analyserande praktiken analyserar läsaren texter och dess sociala effekter med fokus på hur texterna utformas för att påverka och föra fram skribentens åsikter. Kritiska frågor som kan ställas till texter är exempelvis:

- vem riktar sig texten till?
- vem inkluderas och vem exkluderas i texten?
- vad framstår som självklart?
- vad blir synliggjort respektive dolt?

Makt kan påverka texter genom minst fem olika processer, dels kan man genom språket **legitimera** något genom att framställa det som logiskt och värt att stödja. Detta kan göras genom att exempelvis hänvisa till traditioner eller till lagar.

Makt kan också verka genom språket genom att **dölja** rådande maktstrukturer. Detta kan göras genom att bara berätta en del av sanningen eller att skriva om händelser så att de skall uppfattas på ett visst sätt.

Ett tredje sätt som makt kan verka i texter är genom att **ena** människor och grupper genom exempelvis att framhäva ett standardspråk som alla skall tala eller att använda flaggor och andra symboler.

Makt kan också användas i texter för att **splittra** människor genom att placera dem i olika grupper genom att skapa ett "vi" och "dem" i texter där "de andra" ofta framställs som farliga och som ett hot.

Det femte sättet som makt kan påverka genom texter är att **förtingliga** handlingar så att agenter undångöms. Detta kan göras genom att exempelvis omvandla verb till substantiv samt att använda passiva verb. Ett exempel på hur agenten döljs är i formuleringar som "Kolonisationen av Latinamerika" där man inte får veta vilka det var som koloniserade Latinamerika (Janks 2014:27-32).

Grundläggande numeracitet

En grundläggande numeracitet *ingår* i det grundläggande litteracitetsarbetet. En grundläggande numeracitet kan också kallas för basmatematik. Basmatematik är en naturlig del av det vardagliga praktiska läsandet och skrivandet. Det kan vara situationer där man ska hantera pengar, planera resor, förstå räkningar och lönebesked eller använda sitt DNI, men också kunskaper som behövs för att kunna delta i aktuella diskussioner i samhället. Att utveckla färdigheter i basmatematik är viktigt för att kunna förstå sin omgivning och kunna påverka och agera i densamma (Eek 2018:1-2).

Numeracitet inbegriper, i likhet med termen litteracitet, således färdigheter som gör det möjligt för en individ att hantera sin vardag. Det som krävs vad gäller numeracitet varierar också beroende på det samhälle där individen bor och verkar.

De delar i FOCUS som främst fokuserar numeracitet planeras att uppdateras och såväl innehållet och således målen kopplade till numeracitet (se dokumentet Lärandedel för Dispurse Litteracitetsutbildning för mer information) kommer att utvecklas ytterligare längre fram.

För att vi skall kunna erbjuda våra deltagare möjlighet att utveckla en funktionell litteracitet arbetar vi, tillsammans med lokala aktörer så som lokala skolmyndigheter och borgmästare, för att knyta samman olika utbildningsalternativ för att på så sätt kunna erbjuda deltagarna möjlighet att välja fortsatt utbildning utifrån intresse och behov i en lokal kontext.

6.1.1. Litteracitet och dess effekter

Rätten till utbildning, i vårt fall utbildning för att utveckla en grundläggande litteracitet, är en mänsklig rättighet och en oemotsagd kraft för människor att frigöra sin fulla potential. Dock har det internationella samhället tidigare ofta underskattat utbildningens kraft för utveckling inom andra områden. Viktigt att understryka är att utbildning i sig inte är tillräckligt, det måste vara utbildning av god kvalitet som alla medborgare får ta del av så att de kan utveckla en grundläggande litteracitet som ger dem en grund för det livslånga lärandet (UNESCO 2014: 143).

Inom följande områden spelar utbildning en viktig roll:

1 Bekämpa fattigdom

Utbildning är ett viktigt verktyg för att bekämpa fattigdom, se nedan. För människor i utsatta områden är utbildning ett viktigt redskap för att komma ur kronisk fattigdom och förhindrar att fattigdom går i arv mellan generationer.

2. Ekonomisk tillväxt

Utbildning av god kvalitet och med lärande som följd ger ökad ekonomisk tillväxt (UNESCO 2014: 144) och ekonomisk tillväxt minskar fattigdom då det ofta leder till ökade löner och ökad inkomst från jordbruksarbete och inom den urbana informella sektorn (UNESCO 2014: 144). Baserat på två studier visar UNESCO:s beräkningar att om alla studenter i låginkomstländer lämnade skolan med grundläggande läs- och skrivkunnsighet skulle det innebära att 171 miljoner människor lämnade ett liv i fattigdom bakom sig vilket motsvarar en minskning av den totala fattigdomen i världen med 12%.

3. Ökade inkomster och diversifiering

Utbildningens tydligaste effekt är ökad inkomst för den enskilde individen genom ökad lön för arbete inom den formella sektorn och bättre villkor för dem som arbetar inom den informella sektorn samt jordbruk. Inom den informella sektorn arbetar ofta människor som saknar utbildning, men genom att utbilda sig kan dessa människor få kraft att starta eget och genom detta förbättra sina möjligheter till en bättre inkomst (UNESCO 2014: 146).

För människor som arbetar inom jordbruk ger litteracitet och numeracitet dem möjligheten att ta till sig ny information, bedriva hållbart jordbruk samt diversifiera sitt utbud för bättre lönsamhet genom att odla mer lönsamma grödor. Utbildning ger också ökad möjlighet till anställning inom den formella sektorn vilken oftast erbjuder bättre inkomst än arbete inom jordbrukssektorn. I exempelvis Indonesien lever mer än halva befolkningen på landsbygden och för dem som saknar grundläggande litteracitet och numeracitet är det endast 15% män och 17% kvinnor som arbetar utanför jordbrukssektorn medan det bland de som har grundläggande utbildning är 61% av männen och 72% av kvinnorna som arbetar utanför jordbrukssektorn (UNESCO 2014: 147).

4. Utbildning påverkar människors arbetsmöjligheter och arbetsförhållanden

Människor i fattigdom riskerar att arbeta under osäkra arbetsförhållanden eller inte få arbete alls då de saknar grundläggande utbildning. Människor som har haft möjlighet till utbildning har större möjligheter att skaffa ett arbete med bra arbetsvillkor och för kvinnor är utbildningens påverkan ytterst tydlig. Utbildning är för många kvinnor en verklig chans att ta sig in på arbetsmarknaden och få en inkomst, förutsatt att omgivande samhälle har en positiv syn på kvinnor på arbetsmarknaden. I mellaninkomstländer i Latinamerika som exempelvis Argentina och Mexico visar forskning att antalet kvinnor i anställning ökar då kvinnors utbildningsnivå höjs. För män är denna tendens inte lika markant då män har större möjlighet till anställning, oavsett utbildningsnivå. I detta sammanhang får man inte bortse från kulturella och logistiska hinder (i många länder är tillgången till barnomsorg bristfällig eller icke existerande och en syn på kvinnan som att hon inte borde arbeta utanför hemmet kan råda) (UNESCO 2014:148).

5. Utbildning bidrar till bättre hälsa

Utbildning är ett kraftfullt verktyg för att förbättra människors hälsa för dem själva och för kommande generationer. Utbildning räddar livet på miljoner kvinnor och barn, hjälper till att förebygga sjukdomsspridning och är centralt i kampen mot undernäring. Tyvärr är det få makthavare som ser utbildning som en viktig åtgärd i sig och att det är svårt att nå framgång i insatser för bättre hälsa utan att satsa på utbildning. Forskning visar att det finns ett samband mellan hälsa och utbildningsnivå då mer utbildade människor ofta har bättre hälsa (UNESCO 2014:155). Detta då utbildade människor ofta har bättre kunskap kring sjukdomar och genom detta agerar de för att förebygga sjukdom men har också bättre beredskap för att upptäcka och agera på sjukdom. Utbildade människor tjänar ofta bättre än utbildade och kan då spendera mer pengar på hälsofrämjande aktiviteter och har ofta arbeten med bättre arbetsvillkor (UNESCO 2014:156).

6. Utbildning främjar hållbara samhällen

Utbildning främjar hållbara samhällen inom bland annat tre områden; ökar demokratiskt deltagande, skyddar miljön och ger mer kraft åt kvinnor.

7. Ökar demokratiskt deltagande och ett hållbart styre

Utbildning av god kvalitet ger människor möjlighet att göra välinformerade och aktiva val och ger dem möjlighet att ta del av frågor som ligger dem nära (UNESCO 2014: 170). Utbildning gör också människor mer benägna att stödja demokrati och dess underliggande värderingar om tolerans och respekt. Utbildade människor är ofta mer benägna att delta i samhället och dess politiska processer som att gå och rösta och ställa upp i val (UNESCO 2014: 173). I exempelvis Tunisien och Egypten har det skett en expansion i utbildningsmöjligheter för befolkningen vilket gjort att starka röster om demokrati höjts. Av de i befolkningen som saknade en grundläggande utbildning var det ca 22% som såg demokrati som det bästa alternativet medan det av dem som har grundläggande utbildning var 38% som såg demokrati som det bästa politiska styret. I Latinamerika har flera stater de senaste åren gått igenom ett skifte från auktoritära styren till demokratiska och här visar statistik att av de i befolkningen som har grundläggande utbildningsnivå var 5% starkare stöd för demokrati hos män och 8% starkare stöd bland kvinnorna (UNESCO 2014: 171).

8. Utbildning stärker den sociala sammanhållningen och främjar tolerans

Utbildning är ett avgörande verktyg i kampen mot intolerans. I Latinamerika, där nivåerna av tolerans bland befolkningen är mycket högre än i arabstaterna, visar undersökningar att de som gått secondary school var mindre benägna att visa intolerans än de som endast gått primary school. Utbildning spelar alltså en viktig roll för att främja tolerans och för att förändra negativa attityder som kan leda till politisk förändring i riktning mot demokrati (UNESCO 2014: 173). Genom att öka tolerans och främja respekt kan utbildning spela en viktig roll för att bygga hållbara samhällen med aktiva medborgare. För att kunna skapa dessa hållbara samhällen behöver man etablera tillit genom att erbjuda alla medborgare, både unga som gamla, samma möjligheter till en likvärdig utbildning (UNESCO 2014: 175).

9. Utbildning bidrar till att minska korruption

Ett rättvist och för alla tillgängligt utbildningssystem är en viktig faktor för att stärka de grunder som demokratin vilar på genom att, genom utbildning, ge medborgarna kunskap om de institutioner som är till för samhället och dess medborgare, deras rättigheter och skyldigheter. Genom detta ökar incitamenten för att straffa styrande som inte utför sitt arbete korrekt samt sänka toleransen för

korruption. En undersökning som gjorts av 78 länder visar att högre utbildningsnivå är den mest kraftfulla indikatorn för låga nivåer av korruption. (UNESCO 2014:178).

10. Utbildning spelar en viktig roll för att bekämpa global miljöförstöring

Genom att öka kunskapen kring miljöproblem och hur man kan begränsa dem, ändra attityder och arbeta för att lyfta fram utmaningarna för miljön, kan utbildning spela en viktig roll för att bekämpa global miljöförstöring. Man behöver inte bara ha kunskap om hur man kan minska på utsläpp av växthusgaser etc. man behöver också ha kunskap om hur man skall kunna anpassa sig till konsekvenserna av klimatförändringarna, som exempelvis ökade vattennivåer och temperaturförändringar. De allra fattigaste är också de som drabbas hårdast av dessa klimatförändringar (UNESCO 2014: 179).

11. Utbildning stärker kvinnors möjlighet att göra aktiva livsval

Om alla människor får tillgång till likvärdig utbildning kan utsatta grupper få möjlighet att påverka sina liv och göra aktiva val. Att möjliggöra tillgång till likvärdig utbildning bör vara ett viktigt mål för regeringar runt om i världen för att säkra att alla medborgare får möjlighet att dra nytta av utbildning och dess positiva effekter så som bättre hälsa, bättre ekonomi och möjlighet att påverka ditt liv. Utbildning spelar en extra viktig roll när det kommer till kvinnor och deras möjlighet till att överkomma förtryckande sociala synsätt som hindrar likvärdig tillgång till utbildning. Genom tillgång till utbildning kan kvinnor hitta vägar att slå sig fri från dessa förtryckande system och fatta självständiga beslut som rör deras eget liv så som när/om de skall gifta sig och med vem och när/om de skall skaffa barn (UNESCO 2014: 181).

6.2. Pedagogik

Resursperspektivet är centralt i vårt arbete

I mötet med våra deltagare och i vår undervisning antar vi ett resursperspektiv, inte ett bristperspektiv. Detta innebär konkret att vi fokuserar på vad våra deltagare *kan*, inte på vad de *inte kan* (Franker 2013:798–799).

Vi har Resursmodellen, (se avsnitt 6.2.1.), som teoretisk utgångspunkt för utvecklingen av vår utbildning. Det betyder konkret att

- Vi uppmuntrar diversity/mångfald gällande modersmål vilket innebär att vi tar tillvara deltagarens alla språkkunskaper samtidigt som vi ger access/tillgång till den dominanta formen, spanska.
- Vi uppmuntrar och lyfter fram våra deltagares kulturella, sociala och litteracitetsanknutna erfarenheter vilket innebär att vi utgår från våra deltagares behov och intresse för att öka deras motivation och engagemang och att ständigt ha sikte på vidare utbildning

Våra deltagare har, av olika anledningar, inte haft möjlighet att utveckla en grundläggande litteracitet. Dock är det viktigt att vi inte likställer detta med att våra deltagare inte har några litteracitetserfarenheter alls. Hilary Janks (2010), en välkänd läsforskare, lyfter i detta sammanhang fram hur lätt det kan vara att omedvetet betrakta frånvaron av skollitteracitet som likställt med att sakna litteracitet överhuvudtaget. S B Heath (1984, refererad i Janks 2010: 3) visar i en studie, där hon följde tre samhällen och där såg hur olika samhällen hade olika sätt att hantera text (både muntlig och skriftlig), hur detta resulterade i att barnen som växte upp i dessa områden utvecklade olika färdigheter (eng. skills) men att dessa färdigheter premierades olika när dessa barn sedan började skolan. I skolan premierades den skriftliga formen

framför den muntliga och de barn som främst utvecklade muntliga praktiker hamnar efter sina jämnåriga som utvecklade praktiker kopplade till denna mer tekniska autonoma skollitteracitet (Janks 2010: 3). Det går inte att separera språk från makt.

Läs och skrivutveckling för vuxna

Att som vuxen lära sig att läsa och skriva, dessutom på ett främmande språk, är en utmanande uppgift som kräver mycket arbete och i allmänhet en formell undervisning i hur man läser och skriver. Som vuxen har man en kognitiv förmåga tillsammans med andra viktiga kunskaper och resurser som underlättar och ger den vuxne verktyg att ta sig an denna inläring (Skolverket 2016:27).

Exempel på verktyg, förutom den vuxnes livserfarenhet och tidigare erfarenheter, är förmågan att se sig själv utifrån vilket gör att den vuxne kan planera och medvetet träna på olika färdigheter för att uppnå ett mål som ligger längre fram i lärandeprocessen. För läraren innebär dessa förutsättningar att undervisningen bör lyfta fram den enskilde elevens kunskaper och erfarenheter genom att ta avstamp i dessa. Att ge eleven möjlighet att använda sitt modersmål, ett språk som eleven kan, är ett exempel på detta och något som är viktigt i läs- och skrivinläringen för vuxna som inte tidigare har lärt sig att läsa och skriva då eleven lär sig lättare på ett språk som hen redan kan och detta i sin tur underlättar för eleven att sedan lära sig ett andraspråk (Skolverket 2016: 28).

Flera av deltagarna i Dispurse litteracitetsutbildning har ett annat förstaspråk än spanska vilket innebär att de skall lära sig att läsa och skriva på ett andraspråk. De har dock ofta en väl utvecklad muntlig färdighet i spanska vilket vi i undervisningen kan dra nytta av och bygga vidare på. Då vi i undervisningen antar ett resursperspektiv innebär detta konkret också att våra handledare kan erbjuda flerspråkiga deltagare att ta hjälp av sina färdigheter i sitt modersmål i sin läs- och skrivutveckling på ett andraspråk. Det enklaste är oftast att lära sig att läsa och skriva på sitt förstaspråk eftersom man då kan använda ett utvecklat ordförråd och uttal i läs- och skrivinläringen. För en gynnsam läs och skrivinläring på ett andraspråk underlättar det om inlären har en god muntlig förmåga och ett utvecklat ordförråd på andraspråket samt fonologisk och skriftspråklig medvetenhet vilket inbegriper en förmåga att reflektera över språkets form (Winlund 2021:21).

Winlund (2016) beskriver hur läsutvecklingen för barn ser ut och menar att vuxnas läsutveckling till stor del delar samma utvecklingsgång.

Logografisk läsning

Utan att ha knäckt läskoden kan de flesta vuxna läsa logografiskt, främst då viktiga och användbara ordbilder som deltagaren behöver för att hantera sin vardag, exempelvis sina barns namn, varumärken, skyltar etc.

Fonologisk läsning

Men för att knäcka läskoden och automatisera sin läsning behöver läsaren kunna koppla samman och förstå att varje bokstav representeras av ett språkljud och vice versa. Läsaren behöver alltså veta att alla ljud, fonem, motsvaras av ett, eller flera, grafem. När läsaren införlivar detta kallas det för fonologisk läsning där läsaren ljudar sig fram.

Ortografisk läsning

Denna fonologiska läsning kräver stor ansträngning och målet är således att läsaren skall automatisera sin läsning via ortografisk läsning som innebär att läsaren lagrar ord i sitt mentala lexikon och kan, vid läsning, läsa hela ordet utan att behöva ljuda samman de enskilda fonemen. Denna process frigör energi som i stället kan läggas på exempelvis att förstå innebörden av det man läser (Winlund 2016:1–2).

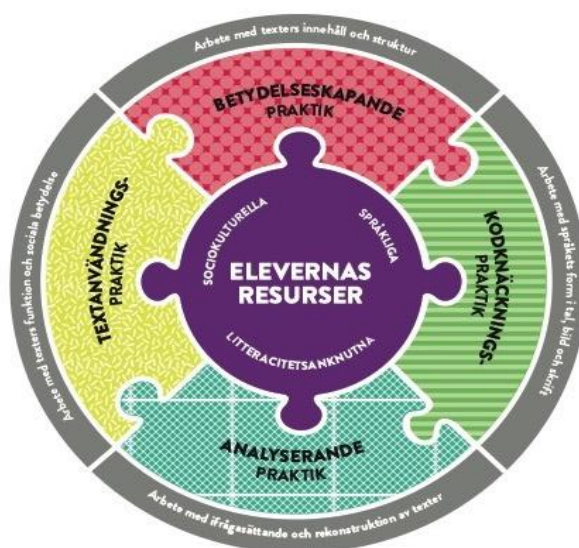
6.2.1. En resursmodell för grundläggande litteracitet

Stiftelsen Disperse har valt att utgå från en specifik modell för sitt grundläggande litteracitetsarbete. Denna modell ger ramar för utvecklingen av litteracitetsutbildningen, dess innehåll och genomförande. Modellen är didaktisk och presenterades av Franker (2016). Den bygger ursprungligen på Freebody & Lukes ”The Four Resources Model” (1999) men har bearbetats och kompletterats med ett tydligare deltagarfokus.

Arbetet som beskrivs i Resursmodellen utgår konsekvent ifrån varje individs språkliga, litteracitetstanknutna och sociokulturella resurser. Dessa resurser är alltid utgångspunkt för undervisningens utformning. Genom ett teoretiskt och praktiskt arbete inom fyra olika litteracitetspraktiker utvecklas, förutom kodknäkningsfärdigheter, deltagarnas förståelse och analys av texter, deras textanvändning och deras eget textskapande. När dessa varierade fokus integreras i det dagliga arbete ger det deltagarna en direkt användbar litteracitet som även ger en trygg grund för vidare studier (Franker 2016:7–8).

Franker lyfter fram resursmodellen med de fyra litteracitetspraktikerna som ett verktyg för läraren att använda, både när man planerar och genomför sin undervisning, men även när man tillsammans sedan utvärderar den.

Modellen (se figur 1) visar hur de resurser individen redan har skaffat sig kan bli en utgångspunkt för och påverkar det praktiska arbetet inom de fyra olika litteracitetspraktikerna.

Figur 1: Resursmodellen. Qarin Franker. 2016

6.2.2. De fyra litteracitetspraktikerna

Litteracitetspraktiker

Litteracitet är något som finns inbegripet i alla sociala aktiviteter som vi människor deltar i vår vardag, både inom skolans väggar men också i vårt vardagliga liv (Barton 2007). Dessa sociala aktiviteter, som inbegriper skrivning och läsning, kallas med engelsk term för literacy events, och människor deltar i flera literacy events varje dag (Barton 2007: 26). I dessa literacy events använder sig människor av sina literacy practises, som är det kulturella och sociala sättet att använda sig av skrift i specifika sociala sammanhang (Barton 2007: 36).

När man talar om litteracitet är det viktigt att tänka på att det finns många olika litteraciteter kopplat till de olika roller som en människa har, det finns alltså inte bara en enda typ av litteracitet. I skolan till exempel använder man sig av vissa praktiker kopplat till litteracitet men denna litteracitet med dess events och practises är inte den enda. Efter skoldagen deltar eleven i andra literacy events som fodrar andra literacy practises som kan vara minst lika värdefulla (Barton 2007: 39).

De fyra litteracitetspraktiker som resursmodellen lyfter fram som viktiga att erbjuda i undervisningen i en grundläggande litteracitet är;

Betydelseskapande praktik: Arbete med texters och bilders innehåll och struktur

Inom den betydelseskapande praktiken ligger fokus på texters och bilders innehåll och dess struktur. I detta arbete kopplar vi in våra deltagares egna tidigare erfarenheter av skrift och text av olika slag. För att skapa möjlighet för deltagaren att dra nytta av tidigare erfarenheter, underlätta förståelsen och skapa trygghet i lärandet kan man med fördel starta detta arbete i deltagarens egna upplevelser och utgå från deltagarens eget text- och bildmaterial. Genom ett meningskapande som utgår från deltagarna, deras egna upplevelser och text- och bildmaterial kan deltagarna lättare bli uppmärksamma på att den skriftliga kommunikationen i skolan, precis som den muntliga, handlar om att göra sig förstådd, förstå och kommunicera med andra. När deltagarna får möjlighet att vara aktiva och upplever att de har möjlighet att påverka och att man kan förstå samma text på olika vis utifrån sina skilda erfarenheter, ökar också ofta intresset och motivationen att undersöka fler texter och att själva delta i skapandet av texter (Franker 2018:29–30).

Arbetet inom denna praktik fokuserar alltså på att förstå vad texter och bilder vill förmedla genom att undersöka både den språkliga och den visuella form som skaparen av texten och bilderna använt för att förmedla sitt budskap (Franker 2018: 29).

Kodknäkningspraktik: Arbete med språkets form i tal, bild och skrift

Inom denna praktik ligger fokus på att deltagaren skall få möjlighet att arbeta med språkets form och bli fonologiskt medveten dvs att deltagaren bland annat skall förstå och kunna koppla samman fonem(ljud) och grafem (bokstavsform) men också att deltagaren skall förstå hur orden bildas och hur de skrivs. Den

fonologiska medvetenheten är oerhört viktig och inbegriper en medvetenhet om hur talspråkets fonem, de enskilda språkljuden, bygger upp språket och hur de kan kopplas till de olika bokstäverna som sedan kan sättas samman i olika konstellationer som bildar ord och texter. Att vara fonologisk medveten innebär bland annat att man kan koppla samman ljud med dess skriftliga motsvarighet (Franker 2016, Winlund 2016). Här startar vi ofta med välkända ting eller med hjälp av bilder och ökar sedan abstraktionsgraden.

Analyserande praktik: Arbete med ifrågasättande och rekonstruktion av texter

I denna praktik ligger fokus på att ge deltagaren möjlighet att ifrågasätta texter men också att dekonstruera och rekonstruera olika typer av texter. Målet med arbetet i denna praktik är att skapa medvetenhet och förståelse för att ingen text är neutral.

I denna praktik arbetar vi med att ifrågasätta texter men också att dekonstruera och rekonstruera olika typer av texter. Genom att ändra om i texten, ex byta ut formuleringar och ord, kan texten tala till en annan målgrupp och även förändra sitt syfte. Det viktigaste i detta arbete är att deltagarna skall förstå att ingen text är neutral. Alla texter representerar åsikter av olika slag och att det är viktigt att man kritisk till det man läser (Qarin Franker 2016: 11–12).

Textanvändningspraktik: Arbete med texters funktion och sociala betydelse

I denna praktik arbetar vi med textens funktion och dess sociala betydelse.

I denna praktik ligger fokus på att ge deltagaren möjlighet att arbeta med både utformning av texter som har olika syften och olika sociala betydelser och att undersöka hur olika texter i skola, närmiljö och i samhället konstruerats för att kunna nå sina syften. Här skall deltagarna få möjlighet att använda texter som de möter i sin vardag i funktionella sammanhang. Vilka texter använder jag i olika sammanhang? Här ingår också att vi jämför texter och dess funktion (ex personliga meddelanden vs formellt brev till myndighet) (Qarin Franker 2016:11).

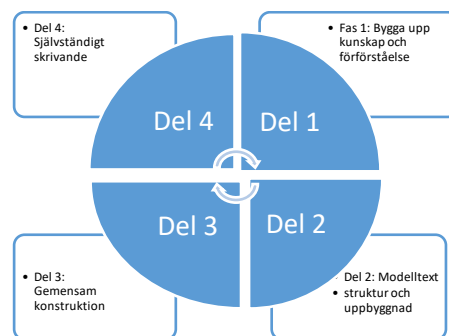
6.3. Metodik

Vår metodik grundas på cirkelmodellen med dess fyra faser. Vår metodik beskrivs mer i dokumentet ”Dispurse metodologisk guide”.

Då vi har ett starkt fokus på meningsfullhet och användbarhet vill vi uppmana handledare att fråga deltagarna vilka texter de har behov och intresse av att förstå och kunna hantera och be deltagarna att, om möjligt, ta med dessa texter till undervisningstillfällena. På så sätt möjliggör du att undervisningens innehåll blir meningsfullt och användbart för deltagaren. Observera att dessa texter kan vara både korta och längre, formella och informella, på spanska eller på annat modersmål. Använd dessa texter som bas för deltagarens kompletterande lärande vid sidan av FOCUS och undervisningsmaterialet genom att tillsammans arbeta med cirkelmodellens fyra faser.

6.3.1. Cirkelmodellen- övergripande beskrivning

Cirkelmodellen ger möjlighet för deltagarna att, genom ett gemensamt arbete, utveckla sin kunskap om olika typer av vardagliga texter. Centralt i denna modell är att man skall utgå från deltagarnas resurser och använda sig av modelltexter för att synliggöra hur olika typer av texter är uppbyggda.

De fyra faserna är:

Fas 1: Bygga upp kunskap om texten och dess innehåll

I denna första fas arbetar handledare och deltagare gemensamt med att studera innehållet i den aktuella texten och dra nytta av gruppens tidigare erfarenheter och kunskaper för att förstå och skapa mening ur den aktuella texten.

Fas 2: Modellera genren

I den andra delen undersöker man tillsammans hur den aktuella texten är uppbyggd och när man använder texten dvs. i vilka sociala sammanhang som den aktuella texten används.

Fas 3: Skriva en gemensam text

I denna del skriver man tillsammans en liknande text som den som man arbetat i de två första delarna. I detta arbete är vägen dit, dvs. processen, lika viktig som den färdiga texten, dvs. produkten.

Fas 4: Skriva självständigt

I denna del skriver deltagaren en egen text inom samma genre som de texter som använts i de tidigare faserna.

Referenser

- Andersson Varga, Pernilla., Winlund, Anna. & Ann-Christin Randahl (2016). Del 7: *Didaktiska perspektiv på skrivande och läsning*. I: Modul: Tolka och skriva text. Skolverket
- Barton, David (2007). *Literacy. An introduction to the ecology of written language*. Second edition. Blackwell publishing.
- Danielsson, Kristina (2013). Multimodalt meningsskapande i klassrummet. I: Wedin, Åsa & Christina Hedman(red.), *Flerspråkighet, litteracitet och multimodalitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Eek, Marianne. 2018. *Basmatematik och användning av språkhjälpare. Metodisk handledning*. Kompetanse Norge.
- Franker, Qarin (2013). Att utveckla litteracitet i vuxen ålder- alfabetisering i en flerspråkig kontext. I: Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg (red.) (2013). *Svenska som andraspråk- i forskning, undervisning och samhälle*. Studentlitteratur
- Franker, Qarin (2016). Del 8: *Resurser och litteracitetspraktiker*. I: Modul: Grundläggande litteracitet. Skolverket
- Franker, Qarin (2018). *Gränsöverskridande arbete med elevers litteraciteter*. I: Aldén, Kristina & Aina Bigestans (red.). *Litteraciteter och flerspråkighet*. Symposium 2018. Liber
- Janks, Hilary (2010). *Literacy and Power*. New York and London: Routledge, Taylor and Francis group.
- Janks, Hilary (2014). *Doing Critical Literacy. Texts and activities for students and teachers*. Routledge, Taylor and Francis group.
- Skolverket (2016). *Grundläggande litteracitet. Att undervisa vuxna med svenska som andraspråk*. Kunskapsöversikt. Stockholm: Skolverket
- Skolverket (2016). *Kritisk litteracitet. Grundläggande litteracitet för vuxna med svenska som andraspråk*. Stockholm: Skolverket
- UNESCO (2011). *Digital literacy in education*.
- UNESCO (2014). *Teaching and learning: achieving quality for all*; EFA global monitoring report, 2013-2014.
- UNESCO (2017). *Measuring functional literacy and numeracy for lifelong learning*.
<http://uis.unesco.org/en/blog/measuring-functional-literacy-and-numeracy-lifelong-learning>
- Winlund, Anna (2016). Del 4: *Att knäcka koden i kända sammanhang* I: Skolverket Grundläggande litteracitet för nyanlända elever.
- Winlund, Anna (2021). *Inte för räddbågsna. Undervisning i grundläggande litteracitet och svenska som andraspråk på gymnasieskolans språkintrödnings*. Avhandling vid Institutionen för svenska språket: Göteborgs Universitet.